

NARRATIVA

Herman Melville, *Billy Budd, el mariner*.
Traducció: Jordi Arbonès. DERIVA
EDITORIAL. Barcelona, 1997.

La irreprimible febre traductora que es va apoderar de la prosa catalana en els primers trenta anys del nostre segle no va incloure Melville (però sí Hawthorne, Poe i Twain). En descàrrec, cal argumentar que Melville no va ser revalorat internacionalment fins al 1919, any del centenari del seu naixement, i que segurament el primer lector hispànic que va tenir va ser un exiliat, Unamuno, que el 1925 adquiria a París un exemplar de *Moby Dick* en l'edició d'Everyman's Library. *Billy Budd*, d'altra banda, l'obra que ara acaba de ser traduïda magníficament per primera vegada al català -i que per la seva sentor marinera podria haver merescut una versió d'en Ruyra- va dormir als calaixos dels hereus de l'escriptor fins al 1924. Tot i acceptant, en fi, que una bona pila d'imponderables han entrebancat arreu del món la recepció normalitzada del narrador, resulta una mica revoltant veure que no és fins a la dècada dels vuitanta que arriben les primeres traduccions catalanes: el 1983, *Bartleby* per Miquel Desclot; el 1984, *Moby Dick* per Maria Antònia Oliver i el 1987, *Benito Cereno* per Roser Berdagué. Sigui com sigui, no deixa de guardar una certa simetria el fet que s'editi ara *Billy Budd*, en darrer lloc i a uns quants anys de distància de la resta de traduccions, sent així que en la carrera narrativa del nostre autor aquest tall encara va ser més marcat. En efecte, ressentit per la fredíssima recepció del públic i la crítica nord-americana a *Moby Dick*, *Pierre* i *Piazza Tales*, Melville (en un gest ben bartlebià) va plegar en sec d'escriure narrativa, i durant els trenta-cinc anys següents de la seva vida, es va recloure en una feina d'empleat de duanes a Nova York, permetent-se només, de tant en tant, el conreu de la poesia. George Steiner, a l'assaig *Llenguatge i silenci*, on parla dels escriptors ignorats, s'oblida curiosament del silenci de Melville, un dels silencis més eloqüents i enigmàtics de la història de la literatura.

FICCIONS IMPERMEABLES

Si fem memòria sobre les ficcions melvillianes, notarem, en qualsevol cas, que els seus personatges emblemàtics sobresurten per la impermea-

Billy Budd,

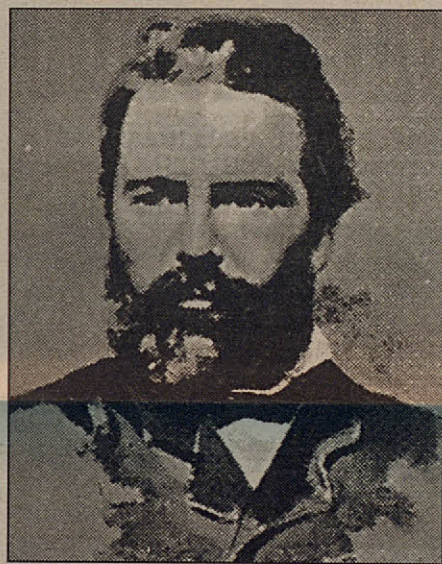
una història de llops i anyells

CARLES BARBA

bilitat. Ahab, Bartleby, el mateix Billy Budd i, fins i tot, un secundari d'aquesta darrera obra com el veterà mariner danès són laconics, parcs de paraules, gairebé sorruts. Billy s'encalla, quequeja llastimosament i, en els moments decisius, s'arriba a bloquejar del tot. No oblidem que replica amb un cop de puny a les calúmnies del mestre d'armes perquè no aconsegueix fer-ho verbalment. De manera semblant, la tripulació del vaixell, moments després de presenciar l'execució, i encara una estona més tard, en el llançament de les despulles del noi al mar, no encerta a emetre una altra cosa que una remor inarticulada, un mormol indesxifrabable però alhora expressiu al màxim. És aquest el territori que amb més obstinació sondeja Melville: el de tot allò que, per estar tan enterrat en el fons del cor humà, enterrat però roent de vida, rarament arriba a quallar en llenguatge. Hi ha, d'altra banda, evidència documental que el mateix escriptor, en els seus anys sedentaris d'home casat i de funcionari estatal, s'enfonsava sovint en estats de taci-turnitat i de misantropia que alarmaven molt els familiars i coetanis seus. S'ha conegut la immobilitat passiva que tot sovint el tenallava.

RITME ESTÀTIC

Amb dificultats podem pensar en una novel·la marinera tan estàtica, tan parsimoniosa i tan ralentitzada com *Billy Budd*. Benjamin Britten hi va veure de seguit el canemàs d'una òpera a causa del caràcter que té d'escenari fix. No es tracta tant que tot s'esdevingui a la coberta d'una nau de guerra com que aquesta nau, en la ploma sempre dilatòria de Melville, no llisca, sembla ancorada a alta mar o, més ben dit, es balanceja en un espai simbòlic. El relat sencer, de fet, es descabdella amb la mateixa elisió dels esdeveniments. Retarda l'acció i engreixa el discurs narratiu amb digressions històriques, anàlisi psicològica, comparacions poè-

MELVILLE, MÍTIC I MESTRE

tiques i, fins i tot, explicacions de tipus tècnic i de caire netament especialitzat. En un moment tan dramàtic com el de l'execució de Billy, el narrador fa un excurs per detallar-nos que antigament els mariners de guerra condemnats a mort eren penjats a la verga del trinquet i no a la del major! En la descripció dels fets, Melville, en tot cas, sap molt bé el que es fa diferint una i altra vegada. El que vol ressaltar no és tant com esclaten sinó com es coven. Tornem-ho a dir: Melville s'interessa, sobretot, per les emocions latents, pels sentiments que un ignora de si mateix i que només afloren en situacions extremes i pels sentiments que un coneix massa de si mateix -l'enveja per exemple-. Sentiments que mira, per tant, d'ofegar en el més recòndit de l'ànima.

Ara bé, si per un cantó *Billy Budd* ens fa l'efecte de ser una obra fascinantament estàtica, de silencis i de paraules escasses però atuidores, l'obra d'un escriptor amb fixacions a l'aguait de la més lleu variació en l'horitzó, per un altre cantó, aquest mateix text traspuja un caràcter totalment contra-

ri, el d'un material flexible que un narrador prolix i amè farceix de manera incansable amb tota mena de dades, analogies, anècdotes de collita pròpia i reflexions al marge. Per explicar aquesta dualitat (personatges eixuts-narrador locuaç, acció a càmera lenta-narració a ritme *molto vivace*) cal tenir present que qui relata els fets és doblement exogen a ells, els exposa com a nord-americà i com a fill d'un segle més tard (la novel·la, recordem-ho, passa en un vaixell de l'Armada anglesa que patrulla pel Mediterrani durant l'estiu del 1797). És, doncs, gràcies a aquest desmarcament nacional i temporal que el narrador aconsegueix tractar el seu material desimboltament, fent salts endavant i endarrere en la cronologia, traçant paral·lelismes entre les flotes d'un i altre costat de l'Atlàntic. Uns fets que contrasten plàsticament l'època més romàntica en què es navegava a vela amb la més prosaica en què es feia a vapor. Per contra, la tripulació de la nau no pot prendre distàncies respecte de la seva específica circumstància històrica i personal. Està collada al seu destí del moment. I un personatge com el capità Vere, en caure-li a sobre la responsabilitat d'executar o no Budd, sent de cop tot el pes de les decisions inajornables, de l'*hic et nunc* que no permet escapatòries.

ECOS REVOLUCIONARIS

En definitiva, Melville insereix la trama a rebuf de la Revolució francesa i dels motins que se'n van derivar en alguns vaixells de guerra. El que aconsegueix, d'una banda, és fer entenedora la implacable sentència de mort emesa per Vere i palesar una conducta que obeeix a motivacions subterrànies. Conductes larvades no només en l'isolament del món interior sinó en el contacte del vent huracanat de l'època. El capità, per tant, quan aplicar a Budd tot el rigor de la disciplina militar, es mou al compàs dels temps en què viu i amb el mateix automatisme d'alguns americans, excombatents de Bunker Hill que van preparar a cuita-corrents la defensa de la nació, tot pensant en la possibilitat que Napoleó traspasés l'Atlàntic. ¿Era viable en aquest estat de coses l'home inaugural, l'home virginal en què somiaven els pioners de la literatura nord-americana, Fenimore Cooper i Emerson al capdavant? El relat de Melville és un desmentiment brutal. *Billy Budd* és un tipus adànic que perd la vida de manera tràgica perquè no trenca la closca de la seva innocència.